

Attityden hos idrottsledare till alkoholbruk inom idrottsrörelsen

Åke Andrén-Sandberg

Idrottsrörelsen framställer sig gärna som representanter för ett alkoholnegativt samhälle. Mot detta kontrasterar rapporter i massmedia om alkoholbruket inom idrottsrörelsen. Åke Andrén-Sandberg, kirurgöverläkare i Eksjö och förbundsläkare i Svenska Handbollsförbundet, har genomfört en enkätstudie bland ett antal idrottsledare om alkoholattityder och alkoholvanor hos manliga idrottsutövare. Resultatet tyder på att fotbolls- och handbollsspelare har samma alkoholvanor och attityder som övriga svenskar i motsvarande ålder medan friidrottare och orienterare är mer restriktiva. Resultatet kan tolkas så att alkoholinformationen inom idrottsrörelsen måste utformas olika inom olika idrottsgrenar.

Idrottsrörelsen framställer sig gärna, i synnerhet då anslag äskas från stat och kommun, som representanter för ett alkoholnegativt samhälle. Riksidrottsmötet antog 1979 också efter långt utredningsarbete och debatt ett uttalande, där man klart tar ställning mot alkoholbruk men samtidigt, kanske olyckligtvis, sätter samman kampen mot alkohol med den mot tobak och alkohol, vilka båda är av annan art och grad. Samtidigt rapporterar massmedia gärna om alkoholbruk inom idrottsrörelsen även om detta bara baseras på enstaka händelser.

Med anledning av diskrepansen mellan vad som officiellt anges vara idrottsrörelsens inställning till alkohol och de rapporter som förekommer i massmedia har jag undersökt attityderna till alkoholmissbruk hos de idrottsledare som kommer i kontakt med vuxna, manliga idrottsutövare. Dessutom har jag undersökt om attityderna är enhetliga i olika delar av idrottsrörelsen.

Material och metoder

Ledare aktiva inom fotboll, handboll, orientering och friidrott tillställdes en brevenkät innehållande enkla kryssfrågor med möjlighet till kompletterande skriftliga svar. Enkäten utsändes till "lagledaren eller tränaren" för herrarnas A-lag och angavs gälla de femton bästa herrarna i klubben. I fotboll tillskrevs Skånes 48 division IV-klubbar och i handboll 24 elithandbollsklubbar från hela Sverige (delundersökning i en större studie av bakomliggande faktorer till skador i elithandboll). För orienterare och friidrottare tillskrevs samtliga klubbar anslutna till Skånes Idrottsförbund, 41 respektive 46 klubbar.

Urvalet av klubbar i undersökningen är olika i de studerade idrotterna. I fotboll valdes div. IV eftersom spelarna där tränar rationellt i föreningar med stark klubbkänsla och sannolikt starkt gruppsyck utan att därför vara uttalat pressade av resultat – de representanter väl genomsnittet av fotbolls-Sverige. Samma träningsintensitet och grad av allvar nås i handboll enbart i de två översta divisionerna, varför man ej här kan begränsa sig till Skåne. Friidrottare och orienterare har betydligt mindre numerärt tävlande varför hela Skåne här valts som bas.

Resultat

Svarsfrekvensen framgår av *tabell 1*. Eftersom enkäten besvarades anonymt kunde uteblivna svar ej efterforskas.

Tabell 1. Besvarandet av enkäten.

	Fotboll	Handboll	Friidrott	Orientering
Antal tillskrivna klubbar	48	24	46	41
Antal svar	45	24	31	28
Svar ang antal idrottsmän	675	360	465	425
Svarsfrekvens (%)	94	100	67	68

Fotbollsspelare och handbollsspelare har samma alkoholvanor som övriga svenskar i motsvarande ålder medan friidrottare och orienterare enligt sina ledare är mer restriktiva (*tabell 2*). Andelen rökare var låg i alla fyra idrottsgrenarna (*tabell 3*).

Tabell 2. Alkoholbruk bland de 15 mest framgångsrika idrottsmännen i klubben. Värden i procent av samtliga svarande i respektive idrottsgrenar.

	Fot- boll	Hand- boll	Fri- idrott	Orien- tering
Absolutister	1	1	27	19
Mindre alkohol än andra i samma ålder	12	19	50	62
Samma alkoholvanor som andra i samma ålder	78	68	21	18
Något mer alkohol än andra i samma ålder	9	12	2	1
Alkoholproblematiker	0	0	0	0

Tabell 3. Rökvanor bland de 15 mest framgångsrika idrottsmännen i klubben. Värden i procent av samtliga svarande i respektive idrottsgren.

	Fot- boll	Hand- boll	Fri- idrott	Orien- tering
Ej rökare	59	72	86	86
Röker 1–5 cigaretter eller motsvarande per dag	15	8	11	11
Röker mer än ovanstående	26	20	3	3

Hos så gott som samtliga fotbolls- och handbollsklubbar hade åtminstone någon gång under det senaste året starksprit förekommit på någon klubbfest mot hos 27% av de friidrottare och 49% av de orienterare som haft fester.

Attityden till alkohol uppfattas av ledarna i klubben som milt negativ eller ointresserade hos huvudparten av fotbolls- och handbollsledarna och starkt till milt negativ hos orienterare och friidrottare. Cirka 40% av ledarna inom vardera undersökta idrottsgrenen var beredda till ett ökat engagemang mot alkohol i sin klubb. Svaren motiverades hos flertalet förhållandevis utförligt. Motivering av dem som inte vill engagera sig ytterligare var att de inte kunde sakfrågan tillräckligt, att de inte hann, "vill ägna

den tid jag har åt det jag kan, dvs idrott", och/eller att de inte ville störa ett eventuellt känsligt förhållande till idrottsmännen genom att vara "moral-tanter".

Diskussion

Av undersökningen framgår tydligt att i Sveriges största enskilda idrottsgren, fotboll, så avspeglar ledarnas svar väl de förhållanden och attityder som finns i samhället i stort. Idrottsrörelsen leder här således ej utvecklingen utan följer endast passivt med i samhällets övriga utveckling. Inställningen är sannolikt dock helt annorlunda vad gäller ungdomsidrott, vilket påpekades av flera av enkätbesvararna. Mina resultat överensstämmer väl med Hibnell & Nilssons undersökning av 275 handbolls- och 275 fotbollsspelare mellan 17 och 25 år från 1976. Att märka är dock att man här undersökte spelarnas alkoholkonsumtion och inte ledarnas attityder och att de av mig "uppmätta" värdena på idrottsmännens alkohovanor påverkas av ledarnas egen inställning till konsumtion av alkohol.

Orienterare och friidrottare tycks ha klart lägre alkoholanvändning än de båda andra undersökta grupperna. Huruvida detta är en funktion av ett hårdare gruptryck inom lagidrotterna eller att till orientering och friidrott söker sig personer dels med en större individuell styrka, dels med "sunda" levnadsvanor är oklart. Resultaten måste också tolkas med hänsyn till det större bortfallet inom gruppen friidrott och orientering. Tänkbart är ju att det bland bortfallet finns en relativt större andel "alkohol"-positiva attityder. Det har emellertid även i andra sammanhang visat sig att alkoholvanorna varierar mellan utövarna av olika idrottsgrenar – vilket bör beaktas vid eventuell antialkoholpropaganda. I en retrospektiv undersökning av 1930-talets idrottsmän (Eriksson & Tibblin, 1977) hade brottare och boxare den högsta andelen noteringar för registrering hos Nykterhetsnämnden, medan däremot orienterare tycktes slippa alkoholproblemen i mycket hög grad.

Min undersökning tyder på att absolutister är sällsynta inom handboll och fotboll men att samtidigt personer med klara alkoholproblem inte utövar aktiv idrott på denna nivå. Antagligen söker sig starkt

alkoholberoende själva från idrottsrörelsen eller presenterar så dåliga resultat att de inte längre får vara med. Detta gör att idrottsutövare inte ser slutresultatet av vanemässigt alkoholbruk i sin idrottsmiljö och således motiveras dåligt till antialkoholpropaganda. Detta är säkerligen det viktigaste skälet till att ledarna på fältet, till skillnad från Riksidrottsmötet, är mycket tveksamma till ett ökat engagemang mot alkohol bland senioridrottsmän. Det räcker inte heller med att ledare högt upp i hierarkin har en antialkoholnegativ inställning eftersom de sannolikt sällan utövar något större inflytande direkt på idrottsutövarna. I Sverige har Riksidrottsförbundet länge arbetat mot alkohol i handlingsplanen "Hur ska vi ha't med alkoholen?" – tyvärr är det väl klart att de stora resursinsatserna bara givit marginella resultat.

De flesta klubbarna, i alla de undersökta idrotterna, ser det uppenbarligen som naturligt att någon gång i festliga sammanhang ge tillgång till starksprit, även om den allmänna attityden inte är påtagligt positiv till alkohol. Det stärker intrycket att idrottsfolks attityd till alkohol inte skiljer sig från andra svenskars, och avsaknaden av skillnader här försvagar ytterligare viljan till aktiv propaganda mot alkohol.

Trots att svenska idrottsmän och deras ledare idag således i ringa grad går i spetsen för en minskad alkoholkonsumtion finns det så starka argument för en avsevärt minskad konsumtion av alkohol i samband med träning och tävling att man på goda grunder bör kunna arbeta med propagandan mot alkohol inom Sveriges största aktiva folkrörelse: Idrottsrörelsen. Den lyckade attitydförändringen gentemot tobak tyder också på att idrottsutövarna är påverkbara. Eftersom alkoholvanorna och -attityderna skiljer sig inom olika delar av idrottsrörelsen bör man sannolikt i högre grad satsa på mer selektivt vald information.

REFERENSER

1. *Hibnell B., Nilsson T.*: Alkoholvanor bland idrottsmän. Linköping: Samhällsvetenskapliga Institutionen, Linköpings Universitet, 1976.
2. *Eriksson, C.G., Tibblin G.*: Hur går det för 30-talets idrottsmän? *Läkartidningen* 1979; 76: 1409-11.